

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1938-39

OPERA

UREDNIK: M. BRAVNIČAR

14 J. MASSENET:
WERTHER
lirična drama v štirih dejanjih

Din 2'50

Izhaja za vsako premijero

Priporoča se Vam

„SLAVIJA“

Jugoslovanska zavarovalna banka d. d. v Ljubljani
za zavarovanje

proti oškodovanju vsled požara, eksplozije, kraje, toče,
nesreč i. t. d. — na zgradbah, opremi, tvornicah, avto-
mobilih kot tudi na lastnem telesu in življenju

Podružnice: Beograd, Sarajevo, Zagreb, Osijek, Novi Sad, Split

Glavni sedež: Ljubljana, Gosposka ul. 12

Telefon šte. 2176 in 2276

Ljudska posojilnica v Ljubljani

registr. zadr. z neom. jamstvom

Ljubljana, Miklošičeva c. št. 6, v lastni palači
obrestuje hranilne vloge najugodneje.

Nove in stare vloge, ki so v celoti vsak čas razpoložljive
obrestuje po 4%, proti odpovedi do 5%

Tovarna kranjskega
lanenega olja in firneža

HROVAT & Komp.
L J U B L J A N A

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1938/39 ŠTEV. 14 OPERA UREDNIK: M. BRAVNIČAR

JULES MASSENET:

WERTHER

PREMIERA 18. MARCA 1939

Naslednji članek, ki ga je za 35 letnico prve uprizoritve »Wertherha« napisal J. Bruyr, prinaša podrobne podatke o delu in o njegovem nastanku.

»Pourquoi me réveiller — O souffle du printemps?«

»Zakaj budiš me iz sanj, pomladni nežni dih?«

Skladatelj se je sklonil nad ta stih, ki mu ga je pokazal njegov tovariš s prstom v majhni knjigi, ki mu jo je dal v roko. Poznal jo je dobro, mogoče se je celo spomnil nasveta, ki bi ga lahko našel nekaj strani prej ali pozneje: »Ne beri. Poj rajši. Med petjem ti bo vsak verz razodel svojo skrivnost.« In prav zaradi tega jih je pel na napev, ki je bil takrat zelo v modi in ki so nanj plesale male baletke v Molin - Rougeu.

Ta napev so imenovali »Tararaboum dié«! Toda znano je, da je ton tisto, kar stvari pesem. Nedoločno je začutil, da so v tej pesmi

zatajene harmonije ene najlepših Schumanovih pesmi, »V tujini« (In der Fremde), ki je v nji Bizet slišal celo »hrepenenje po smrti«.

Ta skladatelj je bil Jules Massenet, njegov tovariš pa založnik Hartmann. In tako improvizirani napev je postal eden najbolj liričnih v njegovem delu. Kako malo ugoden je bil okoliš, ki se je v njem porodil ta lirični izliv! Bilo je v Wetzlarju, v majhni nemški krčmi, kamor sta nekoč na večer zašla oba popotnika. Znašla sta se v gostem tobakovem dimu, ki se je dvigal iz porcelanastih pip in med zvrhanimi vrči rjavega nemškega piva. Prišla sta iz Bayreuta od Wagnerjevih svečanih iger, potovala sta ob Renu do Koblenca, od tam pa sta se sledeč zavitemu toku Lahne, obrnila proti srcu stare Nemčije. Popoldne sta prišla do hiše, ki je v njej živel mladi Goethe tisti čas, ko je pisal »Trpljenje mladega Wertherja«. In nad to knjigo se je sklonil sredi glasnega šuma v gostilni mladi »mojster opere Manon«, kot so ga pričeli takrat nazivati (bilo je v letu 1884. — »Manon« je bila prvič uprizorjena v januarju istega leta).

»Kaj ne?« je dejal Hartmann, »Kako sijajno lirično opero bi bilo mogoče ustvariti iz te plameneče knjige, ki je nežna, strastna in pretresljiva obenem! In razen tega je doslej še nihče ni uporabil . . .«

»Res ne?« je vprašal Massenet, ki se je v njem že prebudila majhna skušnjava.

»Še nihče, oziroma zelo malo. Res je sicer, da je Werther že služil za osnovo neki igri s popevkami, ki sta jo napravila Dejaüre in Kreutzer; igrali so jo v prvih letih revolucije, toda takrat niso mogli niti na sceni prenašati krvi, saj je bil to čas pretiranega nežnočutja, zato so obsodili »Wertherja« kot zoprno in odvratno igro. Tako zelo jim je bil odvraten, da se je Dejaüre odrekel končnemu strelu iz pištole, ter je dejanje prikrojil tako, da je usodni strel sprožil Wertherjev komornik.«

»Bedak se je na ta način odrekel najbolj patetičnemu duetu«, je dejal skladatelj. »Umirajoči Werther, Šarlota, ki priteče vsa iz sebe sredi božične noči k njemu in njegova smrtna agonija ob polnočnem

Ga. Štefaniya Pavlovčičeva ima v »Wertherju« vlogo Lote.

zvonjenju — kakšen prizor!« »Najbolj resničen vseh prizorov,« je odvrnil Hartmann,« in poleg tega najbolj verodostojen, kajti Goethe ga je doživel vse do revolverskega strela.«

Vrnila sta se na ulico. Svetli mesec je bil vzšel nad Wetzlerjem. Tu se je zaljubil Werther v zaročenko svojega prijatelja, Šarloto Buff. Niti njenega imena ni spremenil, ko jo je prevzel v svoj roman. Resnični Werther je bil mlad poslaniški tajnik, ki se je ustrelil resnično le zaradi nesrečne ljubezni. V sinjem mraku se je skladatelj ustavil: »Zdi se mi, da me je Werther že obsedel...«

Ko se je vrnil v Pariz, mu ni dal miru, dokler se ni lotil tega novega dela. Medtem ko se je Hartmann pogajal s Paulom Millietom, da bi mu napisal operni libreto, je Massenet improviziral prve strani opere v Etretatu, nato v Versaillesu v hotelu Reservoir, medtem ko se je novembrsko listje usipalo pred okni njegove sobe.

*

Ali so nam potrebni še kakšni podatki o Wertherju? Navedel vam jih bom nekaj iz sporeda opere *Comique*, koliko vrednost pa imajo, presodite sami.

Libreto »Wertherja«, ki je nanj Massenet zložil morda svojo najbolj očarljivo delo, je posnet po Goethejevem romanu, ki je dosegel leta 1774. presenetljiv uspeh. Vsebina je preprosta: Mlad mož Werther se zaljubi v mlado čednostno dekle Šarloto, ki pa je obljubljena že drugemu. Werther odpotuje, da ne bi videl poroke, ter se po daljšem potovanju vrne in odslej živi z zakoncema v pristrčnih prijateljskih odnošajih. Ne da bi si Šarlota znala tolmačiti manjšo naklonjenost napram svojemu možu, se prične odvrčati od njega k Wertherju, ki prihaja vsak dan k njima na obisk in zapada v težko melanholijo, ker čuti možev sum. Ker ne najde častnega izhoda, ki bi odgovarjal njegovemu in Šarlotinemu značaju, se Werther ustrelil z revolverjem, ki si ga je izposodil od svojega tekmeca in ki mu ga izroči Šarlota.

V glasbeni analizi dela pa čitamo trditev, da »vsebuje opera dolga ljubimkanja, ki jim ni konca ne kraja.

Težko je boljše govoriti o »Claire de lune« (mesečina in zaključni duet prvega dejanja), toda ali vam je znano, da smo začetne note tega famoznega dela slišali že v »Cavalleriji rusticani (duet med Turidom in Santuzzo) in tudi v »Patrie« (rotenje v IV. dejanju). Čeprav je ta mesečina nekoliko pusta, vendarle je v njej polno massenetovskega šarma! Nekoč je omedlevala vsa generacija, ker si je nekdo drznil citirati v tej zvezi besede Heinricha Heineja: »Za lase privlečena mesečina«, ali še celo besede zlobnega Laurenta Tailhadea, ki je govoril o posladkani osladnosti, ki pretresa meščanom hrbtmi mozek.«

Začetek drugega dejanja, pod lipami, z dvema pijanima, a dobrima kristjanoma nas prav na rahlo spominja ozračja iz Wagnerjeve opere »Mojstrski pevci«, še bolj izrazito pa občutimo v tej sceni nekaj Schubertovskega. Kajti če je v tej operi vzor liričnim izlivom Schumann, tedaj so pejsaži v njej slikani s Schubertovo paletto. Pri liko sem imel, da sem se razgovarjal z ljubeznivim skladateljevim vnukom M. Bessand - Massenetom v vrtovih dvorca d'Egreville, kjer je stanoval in kjer diha iz tolikih kotičkov romantični šarm á la Werther.

»Ne smemo prezreti,« je rekel moj sobesednik, »da se je pretakala renska kri po žilah skladatelja »Scenes alzaciennes«. Njegova mati, rojena Royer de Mérencourt, je bila hčerka profesorja strassburške fakultete, ki ga je baje sam Goethe poučeval. Zelo dobro se tudi spominjam, da je dejal moj stari oče, ki je bil navzoč pri mojih prvih klavirskih urah: »Vidiš, moj mali, nihče ni zmožen tako zbuditi pri človeku smisel za glasbo, kakor Schubert.«

To Schubertovsko navdahnjeno drugo dejanje vsebuje najstrastnejše odstavke te opere. »Na grudi te kipeče bi bil prižel, predivno,

najkrasnejše božje bitje...» Na nesrečo nastopa v operi čednostna Sofija, ki igra tu nekakšno Micaelo iz »Carmen«. Srečamo jo tudi v naslednjem dejanju z njenim nekoliko izzivajočim smehom, ki naj podčrta in povzdigne solzavo Šarlotino žalovanje. Razen navedenih mest, ostanejo samo še takšna, ki zaslužijo občudovanje od začetka do konca. Celo to dejanje od čitanja pisem in po vrnitvi Wertherja je nedvomno najlepše, nabolj muzikalno vredno in najtrajnejše, kar je napisal Massenet. Če so se nekateri melomani leta 1938., očarani od jazzovih swingov, smehljali temu dolgemu zaključnemu duetu (20 minut omedlevic prelitih v violinčelo brez uspešnega zdravila), še ničesar ne dokazuje. Nekdo izmed njih mi je ob neki priliki dejal: »Zakaj pa ne naperi Werther revolverja v Šarlotinega moža?« Takšna rešitev bi Wertherja sploh onemogočila in z njim vred seveda tudi najboljšo Massenetovo delo — opero, ki jo niso sodili vedno enako in na isti način. Jedva se je posušilo črnilo na zadnjem akordu, že je Massenet preigral »Wertherja« ravnatelju opere Comique, g. Carvalhou. Pričakoval je drugo »Manon«, zato je ob zadnjem akordu izrekel tole brezobzirno sodbo: »Ta žalostna snov ne bo zbudila nobenega zanimanja. Werther ne bo prinesel naši blagajni niti souja.« Zadosten razlog, da ga niso uprizorili. Sreča, da je takrat dunajska opera iskala kakšno novost in tako je bil »Werther« uprizorjen prvič 16. februarja 1892. z velikim belgijskim tenorjem Ernstom van Dykom v naslovni vlogi. To je vplivalo odločilno tudi na Pariz. Naslednje leto so ga uprizorili v dvorani Faward. Toda tu ni dosegel posebnega uspeha. Triumfiral je šele l. 1903., ko ga je Albert Carré nanovo uprizoril. Odsihdob ga niso več odstavljali iz stalnih sporedov vse do danes. »Werther« je zavzel mesto med »Faustom« in »Carmen«, »Lakmejo« in »Manon«, torej med deli, ki so dosegla na tisoče uprizoritev.

V nizu oper, ki sestavljajo Massenetovo življenjsko delo, in kjer se sveti čisti diamant »Manon«, akvamarin »Thais«, safir »Devica«, ametist »Grisélidis«, je »Werther« obenem rubin in smaragd: smaragd, zelen kot listje, rubin, rdeč kot kri.

Ta dvojni dragulj bomo brez dvoma cenili tako dolgo, dokler bo svet opeval zaljubljenca in njihove srečne in nesrečne dni.

Vsebina

I. dejanje. Godi se v nemškem mestu Wetzlarju. Mestni starešina uči svoje otroke božično pesem, čeprav je še dolgo do Božiča. Njegova najstarejša hči Lota nadomestuje pri svojih mlajših sesticah in bratih pokojno mater. Iz pogovora starešinovih prijateljev Johanna in Schmidta izvemo, da se Lota pripravlja na ples in da pričakujejo povratka njenega zaročenca Alberta, ki se mudi na potovanju. Po odhodu Johanna in Schmidta pride Werther, mlad izobražen mož, občuduje narodo in milo petje otrok. Starešina ga povabi in predstavi svoji hčerki Loti, ki ga očara na prvi pogled. Werther se ponudi, da sprejme Loto na ples, kar Lota z veseljem sprejme.

V mesečini se Lota in Werther vračata. Odkrije ji svojo ljubezen, toda Šarlota je svoji materi na smrtni uri prisegla, da bo vzela Alberta za moža.

Medtem prihiti oče z novico, da se je Albert že vrnil; prišel je nepričakovano, ker je hotel presenetiti svojo zaročenko. Tudi Šarlota se je vnela za Wertherja in v njegovi družbi je popolnoma pozabila na svojo obljubo. Hitro zbeži od Wertherja, njemu se izvije obupen krik: »Ah, drugi bo njen soprog!«

II. dejanje. Pod lipami. Od prvega Wertherjevega srečanja z Loto so minuli trije meseci. Danes vodi Albert svojo ženo Loto v cerkev. Werther je nesrečen, preganja ga zavest, da je nekdo drugi soprog oboževane Lote. Tudi Albert dvomi v srečo in dušni mir svoje žene. Vso trojico, Loto, Wertherja in Alberta muči nemir; nihče ne more najti zadovoljivega izhoda iz mučnega položaja, ki

jih je vanj vrgla usoda. Lota svetuje Wertherju, naj odpotuje in jo pozabi. Vrne naj se na Božič. Werther je trdno odločen poslušati, toda če bi ga zapustile moči, tedaj bo poiskal svoj mir v samotnem grobu. Samomorilne misli ga obletavajo. Končno zbeži, Albert pa spozna: »On jo ljubi!«

III. dejanje. Božični dan. Žalostna in zamišljena prebira Lota Wertherjeva pisma, ki jih ji pošilja iz svojega prostovoljnega pregnanstva. Njena sestra Zofija pride in z njo pride smeh in veselo razpoloženje. Opazila je, da se je v hiši mnogo spremenilo in da so postali vsi čemerni, odkar je Werther odpotoval.

Pred Loto se nepričakovano pojavi Werther. Dolgo se je boril s seboj; ljubezen je zmagala. Še na pragu pred vrati se je obotavljal, hotel je proč. Lota ga navidez mirna, sprejme ljubeznivo. V hiši je vse po starem, kakor nekoč. Lota ga spomni na Ossianove pesmi, ki jih je začel prevajati, preden je odpotoval. Iz srca mu privre spev: »Zakaj budiš me iz sanj, pomladni nežni dih...«

Ljubezen ju združi v strastnem objemu in poljubu, toda isti hip se Lota zave in zbeži. Werther jo kliče zaman. Končano je. »Sklenila si mojo propast!« pravi Werther. Napiše še poslovilno pismo, nato odhiti v noč.

Albert se vrne. Zvedel je o Wertherjevem povratku. Na njegov poziv prihiti Lota vsa zbegana. Na mizi najde Albert pismo. Werther se poslavlja, na dolgo pot odhaja. Prosi, da bi mu posodil samokres. Lota obide težka slutnja. Hitro se odpravi, da bi preprečila najhujše: »Bog! Ti ne dopustiš, da prepozno prispem!«

Vendar prispe prepozno. Wertherja, ki se je ustrelil, najde že v zadnjih zdihljajih. V njenem naročju izdihne — od daleč pa se zaslišijo glasovi božične pesmi.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Župančič. Urednik: Matija Bravničar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

Ali ste že pokusili bonbone,
čokolado in kekse od tvrdke

Bon - Bon

Če še niste, oglasite se na

Miklošičevi c. 30. Tel. 44-42
in ostali boste naš stalni odjemalec.

The Rex Co.

Ljubljana

Gradišče št. 10

Telefon št. 22-68

Erika
NAUMANN

WERTHER

LIRIČNA DRAMA V ŠTIRIH DEJANJIH (PETIH SLIKAH) PO GOETHE-JU NAPISALI E. BLAU, P. MILLIET IN
G. HARTMANN, IZOBIL J. MASSENET.

DIRIGENT: A. NEFFAT.

REŽISER: D. ZUPAN.

Werther		J. Gostič k. g.
Albert		M. Dolničar
Sodnik		D. Zupan
Schmidt		A. Sladoljev
Johann		A. Perko
Šarlota, sodnikova hčerka		Št. Pavlovčičeva
Zofija, njena sestra		I. Ribičeva

1. slika: sodnikov dom. 2. slika: pod lipami. 3. slika: Šarlota Werther. 4. slika: Božična noč. 5. slika: Wertherjeva smrt.

Blagajna se odpre ob pol 20.

Začetek ob 20.

Konec ob pol 23.

*Z najlepšimi modeli
in najboljšim delom*

se priporoča

DAMSKA KONFEKCIJA

A. PAULIN

LJUBLJANA

Šelenburgova ulica št. 1

**Knjigarna
Kleinmayr & Bamberg**

najstarejša v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih

*

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 16